

Elles als ajuntaments: pioneres en la política local

Tretze noms de dona que són baula: les primeres regidores a les comarques gironines

Text > GEMMA BUSQUETS ROS

A bans de marxar a l'exili, Francisqueta Sarquella i Pujol (Banyoles, 1914 - Palma, 1979) va enfonsar la barqueta *Sampaka*, amb la qual remava a l'estany de Banyoles. És bonic pensar que encara hi és, sota l'aigua sempre tèrbola, coberta de líquens. Formava part de l'entitat Unió de Dones de Catalunya a Banyoles i el compromís polític

li venia de família. L'octubre del 1938, la mare, Rosa Pujol i Roura (Banyoles, 1891 - Angulema, 1939) havia substituït al regidor Josep Gifra, mobilitzat al front, a l'Ajuntament. Adscrita al PSUC, va formar part de la secció d'Assistència Social i Cultura del consistori banyolí fins al final de la guerra. La família de Rosa Pujol eren fabricants blanquers i de tradició republicana fe-

deral; alguns dels membres havien estat alcaldes o regidors a la ciutat. Casada amb Joaquim Sarquella i Dellunder, va tenir dues filles, Francesca i Carme, amb les quals el 19 de gener del 1939 va emprendre el camí de l'exili. El càrrec i la militància assenyalaven la retirada com a única sortida. Mare i filles van ser internades al camp d'Angulema, on la Rosa Pujol va morir de tifus. En

>> Collage amb fotos i documents d'Àngela Moñino i Angelina Compte Lliuró, les dues darreres regidores republicanes a l'Ajuntament de Girona.
(Foto: GEMMA BUSQUETS)

>> Rosa Pujol, l'última regidora republicana a Banyoles. (Foto: ARXIU COMARCAL DEL PLA DE L'ESTANY)

relació amb la seva mort, l'historiador Jordi Galofré va recollir en el llibre *La repressió franquista a Banyoles* un testimoni colpidor d'una altra exiliada, Sofia Serra: «La mort de la senyora Sarquella va ser per a tot el grup, incloses les que no érem de Banyoles, com si es tractés de la d'un familiar molt estimat, que amb la seva presència i serenitat ens donava a totes ànim, esperança i consol». Les dues germanes, Francisqueta i Carme Sarquella, van construir un primer futur a la Unió Soviètica. La Francisqueta es va instal·lar a Moscou amb el seu marit, Miquel Boixó. També s'hi va exiliar el pare, Joaquim Sarquella i Dellunder, que va morir a Taixkent el 1943. Els Boixó Sarquella van marxar definitivament de l'URSS el 1957. La Carme es va casar amb un aviador republicà exiliat, Constantí López, amb qui es van traslladar a Barcelona anys més tard.

Rosa Pujol va ser l'última regidora republicana a l'Ajuntament de Banyoles i la tercera en dos anys. Maria Banal i Pineda (Banyoles, 1917 - Anglès, 1999) va ser la primera. Teixidora de la fàbrica Les Saques, tenia dinou anys quan l'1 de febrer del 1937 va substituir el regidor Ricard Baserbas, que havia estat cridat al front. Estava afiliada a la CNT i també era membre de la Unió de Dones. Cronològicament, la segona regidora republicana banyolina va ser Maria Domènech i Perich, que va substituir, el 6 de maig del 1938, el regidor del PSUC, Narcís Saubí, també cridat a files.

El cas del consistori de Girona

Les dones van assumir responsabilitats al capdavant dels ajuntaments en substitució dels companys. És el cas de les tres regidores banyolines, però també de Casilda Sagarruy Sagarruy, de la CNT, que va substituir el regidor Lluís Trias, el 26 de desembre del 1937. Hi va haver cinc dones en el cartipàs municipal de Girona durant els dies difícils de la guerra. Antònia Adroher va ser la primera regidora. Del POUM i mestra d'escola, ho va ser des del 21

d'octubre del 1936 fins al febrer del 1937. Angelina Compte Lliuró i Àngela Moñino Comas van ser les dues darres regidores republicanes. Angelina Compte Lliuró, que era representant a Girona de la Unió de Dones de Catalunya, havia format part del consistori del 29 d'octubre al 31 de desembre del 1937. Quan va deixar el càrrec per assumir tasques del partit (el PSUC) a Barcelona, la va substituir Isabel Bueno Mantes. Angelina Compte i Àngela Moñino van fer un pas endavant en les hores més greus de la República i una setmana abans que entressin les tropes franquistes van assumir les regidories d'Assistència Social i de Cultura, respectivament, de manera simbòlica, perquè el 4 de febrer van fugir amb un cotxe pel carrer de les Balles-teries.

Des del 2009, un passeig de Salt porta el nom de Teresa Pons Tomàs, al barri del Veïnat. Obrera de la Coma Cros i activista de la CNT, va participar en les vagues i aturades que es van fer a la fàbrica tèxtil durant els anys trenta. Inquieta culturalment, freqüentava el Centre Obrer de Cultura Floreal, i formava part de la seva companyia de teatre. El Floreal va ser la seva porta d'entrada a la política. Va entrar al consistori com a regidora de Treball per la CNT el 19 d'octubre del 1936.

A Llagostera, la primera dona regidora va ser Melitta Franz Guetner, el 26 d'octubre del 1937 i pel PSUC. D'origen alemany, va formar part de la Comissió d'Assistència Social i de la Junta de l'hospital. Juntament amb el seu marit, Josep Calvet, estava implicada en la causa republicana, i tots dos es van embarcar en el Winnipeg amb destinació final a Xile. Hi ha una altra dona que va entrar al consistori llagosterenc en temps de guerra. El 10 de febrer del 1937, Lluïsa Peiris Isern, també del PSUC, hi va substituir Francesc Ralló Ferriol. S'hi va mantenir com a regidora fins al final de la guerra, el 24 de gener del 1939.

La pionera en el municipalisme de les comarques gironines és Àngela Clos Batlle. Treballadora de la indústria suera de Palafrugell, es va implicar en els moviments sindicals anarquistes. Va ser la primera regidora a l'Ajuntament de Palafrugell (per la CNT), i va ser nomenada el 17 d'octubre del 1936. L'alcalde republicà Ramir Deulofeu ho va destacar en l'acta amb una felicitació expressa. Es va exiliar a Veneçuela.

Les dones havien aconseguit el dret a vot l'1 d'octubre del 1931, i les primeres eleccions en les quals van poder votar van ser el 19 de novembre del 1933. Les eleccions municipals del 14 de gener del 1934 representen la porta d'entrada d'electes femenines a les institucions locals. Així va ser per a Vicenta Vidal Roca, que va ser la primera dona que es va presentar a uns comicis locals, a Cassà de la Selva, per la Coalició Republicana d'Esquerres. De família culta i burgesa, el seu pare havia estat l'alcalde Francesc Vidal Saló. Va ser designada regidora suplent, ja que ocupava l'últim lloc de la llista. Tot i això, va tenir un paper polític prou actiu, i el maig del 1935 va signar, amb altres regidors, una carta d'oposició a les noves ordres que no restituïen els ajuntaments

elegits després dels Fets d'Octubre del 1934.

Teresa Bruguera Sàbat va ser, però, la primera de totes. Farmacèutica, va intervenir escassament dos anys en la política local de Roses durant el quart consistori de la dictadura de Primo de Rivera, en un context de lluita pel sufragi femení. El març del 1924, en un annex de l'estatut municipal, per primer cop es permetia incloure en el cens dones més grans de vint-i-tres anys, que no fossin prostitutes i que no haguessin canviat d'estatus civil, i a l'abril es va permetre que les dones s'hi poguessin presentar. Va ser regidora a l'Ajuntament de Roses entre el 18 de setembre del 1927 i el 22 de setembre del 1928. En casar-se, va perdre la condició d'elegible.

Des del 2009, un passeig de Salt porta el nom de Teresa Pons Tomàs, al barri del Veïnat. Obrera de la Coma Cros i activista de la CNT, va participar en les vagues i aturades que es van fer durant els anys trenta.